

Dorota Sowa

MAŁA DOLINA RZECZNA W ŚWIETLE LOKALNEJ POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA PRZYKŁADZIE MROGI

Zarys treści Doliny rzeczne współcześnie stanowią silny „magnes inwestycyjny”. Ich atrakcyjność przyrodnicza bardzo często przekłada się na atrakcyjność budowlaną. Celem pracy jest ukazanie lokalnej – gminnej polityki przestrzennej w bezpośrednim sąsiedztwie małej rzeki, w świetle rosnącej presji inwestycyjnej. Problem ten został zobrazowany na przykładzie Mrogi w obrębie dwóch jednostek administracyjnych – gminy Brzeziny i gminy Głowno. Posłużyły temu analizy dokumentów planistycznych szczebla lokalnego (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego) w kontekście gospodarowania przestrzenią w sąsiedztwie małej rzeki.

Analizy wykazały dużą atrakcyjność przestrzeni stanowiącej bezpośrednie sąsiedztwo małej rzeki. Ukazały, że mała dolina rzeczna nie jest w stanie obronić się przed narastającą współcześnie presją urbanistyczną. Dochodzi do jej ograniczania, a wręcz fragmentaryzacji. Ma miejsce urbanizacja niemalże do samego koryta. Konieczna jest zatem prawidłowo prowadzona polityka przestrzenna uwzględniająca ochronę dolin rzecznych poprzez zachowanie ich przyrodniczych funkcji.

Słowa kluczowe Lokalna polityka przestrzenna, funkcja, przestrzeń, mała rzeka, dolina rzeczna, dokumenty planistyczne.

1. Wprowadzenie

Od wiek wieków doliny rzeczne były miejscem wybieranym przez ludność w celu osiedlenia się. W konsekwencji dochodziło do znacznego ich przekształcenia, zubożenia walorów biocenotycznych, obniżenia funkcji retencyjnej, jak też zanieczyszczenia (German 1998; Wojciechowski 2000). Jednocześnie nadal są to ekosystemy najbardziej wartościowe pod względem przyrodniczym i krajobrazowym. Cechuje je wysoka bioróżnorodność.

Doliny rzeczne, bez względu na swoją rangę i zasięg, to najcenniejsze ekosystemy w gminnej przestrzeni. Odgrywają one bowiem bardzo ważną rolę w systemie ekologicznym gminy. Pełnią rolę korytarzy ekologicznych o znaczeniu często ponadlokalnym i regionalnym, zapewniając tym samym powiązania przyrodnicze i ciągłość ekosystemów ekologicznych z obszarami sąsiednimi. Ponadto doliny rzeczne świadczą o bioróżnorodności i atrakcyjności przyrodniczej jednostek administracyjnych.

Atrakcyjność przyrodnicza dolin rzecznych bardzo często przekłada się na atrakcyjność budowlaną, anektowaną podczas lokalnej polityki przestrzennej.

Podstawowe wytyczne kształtowania polskiej przestrzeni definiuje *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku*. Przyjmuje ona, że podstawą działań w przestrzeni powinien być zrównoważony rozwój i ład przestrzenny. W myśl obowiązującego prawa otaczająca nas przestrzeń kształtowana jest przede wszystkim przez prawodawstwo szczebla lokalnego (gminnego). Zatem zrównoważony rozwój i ład przestrzenny winny stanowić podstawowe wytyczne przy podejmowaniu przez samorząd gminny lokalnych działań planistycznych.

Prawidłowe kształtowanie przestrzeni to istota gospodarki przestrzennej, która może przyjmować wymiar gospodarowania przestrzenią, jak też gospodarowania w przestrzeni, traktowanych jako celowe, świadome i racjonalne oddziaływanie na elementy zagospodarowania terenu (Parysek 2006). Podstawą powyższych działań jest polityka przestrzenna, której rezultaty możemy obserwować w stanie istniejącym zagospodarowania otaczającej nas przestrzeni. Istotna jest zatem polityka przestrzenna uwzględniająca we właściwych (równych) relacjach uwarunkowania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe i estetyczno-kompozycyjne.

Harmonijne współistnienie człowieka i przyrody w bardzo dużym stopniu zależy od prawidłowych decyzji planistycznych tworzących zrównoważoną lokalną przestrzeń (Gawroński 2002; Tomczak, Sowa 2011). Przestrzeń jest bowiem dobrem ograniczonym, które bardzo łatwo jest bezpowrotnie zdegradować, zniszczyć. Należy zatem tak działać w przestrzeni, by zapewnić harmonijny rozwój wszystkim jej składowym, w tym również walorom przyrodniczym i krajobrazowym (Mikołajczak, Borowiak 2013). Kształtowanie struktur przestrzennych to działanie, które jest warunkowane zarówno walorami, jak i też ograniczeniami środowiska przyrodniczego. Efekty zaś tego działania mają bardzo duże odzwierciedlenie w zasobach i jakości środowiska przyrodniczego (Affek 2013).

Wynikiem prowadzonej polityki jest zagospodarowanie przestrzeni, czyli aktualny jej stan. Obserwacje otaczającej nas przestrzeni pokazują, że „gminne władztwo planistyczne” nie zawsze ma możliwość zachowania w prowadzonej lokalnej polityce przestrzennej nadrzędnej zasady jaką jest zasada zrównoważonego rozwoju. Wynika to przede wszystkim z faktu, że współcześnie w systemie wolności gospodarczej, powszechna stała się wolność budowlana utożsamiana

z prawem do swobodnej zabudowy własnego terenu. Jednocześnie atrakcyjność przyrodnicza poszczególnych terenów bardzo często przekłada się na atrakcyjność inwestycyjną. Tereny otwarte stają się potencjalnymi terenami inwestycyjnymi z możliwością, w dalszej kolejności, do zabudowy zatwierdzonej w procesie planowania przestrzennego (Tomczak, Sowa 2011).

Poniższy artykuł ma na celu ukazanie lokalnej (gminnej) polityki przestrzennej na terenach zlokalizowanych w sąsiedztwie Mrogi, w świetle rosnącej presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo. Zostanie on osiągnięty poprzez zbadanie stanu istniejącego zagospodarowania oraz ukazanie dalszych kierunków zmian w przestrzeni, zapisanych w obowiązujących dokumentach planistycznych gminy.

Przedmiotem analizy jest polityka kształtowania przestrzeni doliny Mrogi w obrębie dwóch wiejskich jednostek administracyjnych. Do badań wytypowano obszar gminy Brzeziny i gminy Głowno. Kryterium doboru gmin poddanych analizie były:

- dostępność materiałów źródłowych wynikająca z uczestnictwa w procedurze sporządzania dokumentów planistycznych,
- taki sam status administracyjny wybranych do analizy gmin – gminy wiejskie;
- odmienne usytuowanie Mrogi w gminnej przestrzeni,
- odmienna polityka przestrzenna gminy i sytuacja planistyczna.

Uczestnictwo w procedurze sporządzania dokumentów planistycznych skutkowało przeprowadzeniem badań, które obejmowały:

- kwerendę materiałów źródłowych, wśród których na uwagę zasługują: opracowania planistyczne, takie jak studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- rozmowy z pracownikami analizowanych gmin zaangażowanych w gospodarkę przestrzenną i ochronę środowiska,
- wizję terenową w dolinie Mrogi.

2. Rzeka Mroga w przestrzeni badanych gmin

Zgodnie z klasyfikacją Ramowej Dyrektywy Wodnej, rzeka Mroga jest małą rzeką. Powierzchnia jej zlewni mieści się bowiem w granicach 100–1 000 km². Jest to prawobrzeżny dopływ Bzury o długości ok. 60,9 km. Niemalże na całym swoim przebiegu płynie ona naturalnym korytem tworząc liczne meandry.

Analizowana dolina rzeki Mrogi przepływa przez obie wytypowane do badań jednostki administracyjne. Niemniej jednak cechuje ją odmienne położenie w obrębie gminy.

W gminie Brzeziny rzeka przepływa peryferyjnie, niemalże wzdłuż jej południowych, południowo-wschodnich i wschodnich granic (od źródeł do Rozworyna) (rys. 1). Jest to górny bieg Mrogi, która swoje źródła ma w południowej części gminy.

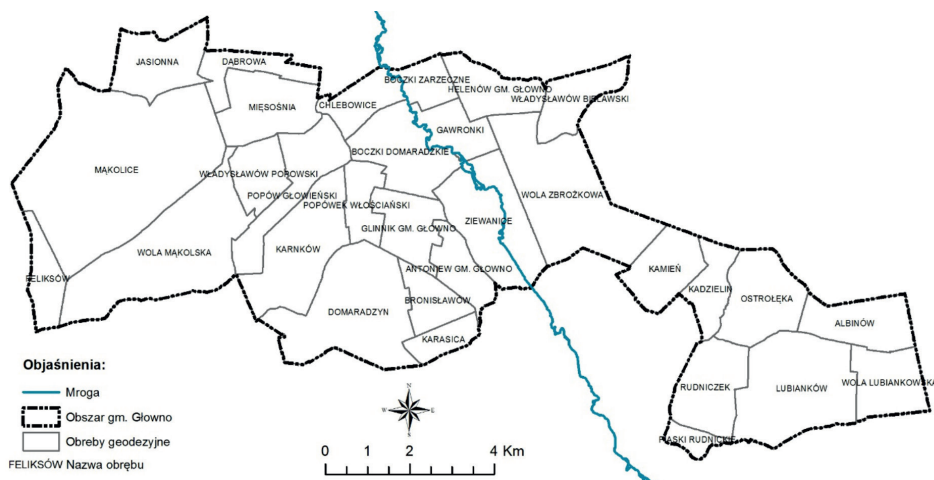

Rys. 1. Rzeka Mroga w przestrzeni gminy Brzeziny

Źródło: opracowanie własne

Zaś w gminie Głowno rzeka Mroga przepływa przez centralną jej część (na odcinku Ziewanice – Chlebowice) (rys. 2). Jest to już środkowy bieg rzeki.

Dolina Mrogi ze względu na cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz stonkowo mało jeszcze wówczas przekształconą dolinę rzeczną została w 1997 roku objęta ochroną w postaci utworzenia formy ochrony przyrody jaką jest zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Mrogi” (utworzony *Rozporządzeniem nr 19 Wojewody Skierniewickiego z dnia 2 lipca 1997 roku*) i obszar chronionego krajobrazu „Mrogi i Mrożycy” (utworzony *Rozporządzeniem nr 36 Wojewody Skierniewickiego z dnia 28 lipca 1997 roku*).

Rys. 2. Rzeka Mroga w przestrzeni gminy Głowno

Źródło: opracowanie własne

3. Prawne uwarunkowania lokalnej polityki przestrzennej

Głównym zadaniem polityki przestrzennej jest ustalenie celów, środków i kierunków kształtowania, zagospodarowania i użytkowania przestrzeni, przy jednoczesnym uwzględnieniu licznych uwarunkowań (Chmielewski 1996).

Narzędziem oraz wyrazem polityki przestrzennej jest planowanie przestrzenne, obejmujące całość problematyki z nim związanej, którego wynikiem jest swoistego rodzaju plan (*ibidem*). Równorzędnie jest to proces, który powinien dążyć do kontroli, regulacji oraz ograniczania spontanicznego rozwoju zabudowy w przestrzeni.

Podstawowym krajowym aktem prawnym regulującym sprawę kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego jest *Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*¹. Zgodnie z nią podstawowym strategicznym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną gminy i wyznaczającym podstawowe kierunki działań w przestrzeni całej jednostki administracyjnej jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (dalej SUiKZP). Jest to pierwszy etap działań planistycznych, który nie stanowi jednak prawa miejscowego. Zawiera jedynie wytyczne do obowiązkowego uwzględnienia podczas tworzenia prawa miejscowego. To dokument o charakterze normatywnym i długookresowym zawierający przesądzenia dla dalszych działań planistycznych w przestrzeni jednostki administracyjnej.

¹ Tekst jednolity Dz. U., 2015, poz. 199 z późn. zm.

Kolejnym etapem kształtowania przestrzeni jest określenie przeznaczenia terenu oraz zasad jego zagospodarowania i zabudowy. Następuje to poprzez uchwalanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (dalej MPZP). Do ich tworzenia, w myśl polskiego prawodawstwa, zostały upoważnione jednostki samorządowe szczebla gminnego. MPZP stanowi podstawowe narzędzie kreowania wizerunku przestrzeni, bowiem daje on gwarancję określonego przeznaczenia terenu.

Na podstawie zasad ustalonych w prawie miejscowym określane są wytyczne dla projektów budowlanych. Jest ono również podstawą do uzyskania pozwolenia na budowę i realizacji konkretnych zamierzeń inwestycyjnych.

Wolność rynkowa, duża dynamiczność procesów inwestycyjnych i nadinterpretacja prawa własności powodują, że współczesne planowanie przestrzenne musi pogodzić wielu uczestników procesu planowania. W celu uzyskania kompromisu konieczne są liczne negocjacje przeprowadzane na etapie opracowywania dokumentu planistycznego.

Proces równoważenia procesów inwestycyjnych w otaczającej przestrzeni jest problemem, który podnoszony jest już od kilkudziesięciu lat. Na chaotycznie wznoszone wielkie obszary zabudowy mieszkaniowej w połowie XX wieku zwracał już uwagę T. Tołwiński (1963). Otaczająca rzeczywistość przestrzenna pokazuje, że problem ten nadal jest jak najbardziej aktualny, a podstawowa zasada działań planistycznych w przestrzeni, jaką jest zrównoważony rozwój oraz ład przestrzenny jest znacząco marginalizowana.

4. Dolina Mrogi w kontekście lokalnej polityki przestrzennej gminy Brzeziny i gminy Głowno

Poniższy artykuł ukazuje lokalną politykę przestrzenną dwóch łódzkich gmin w sąsiedztwie małej rzeki – Mrogi, w świetle rosnącej presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo.

W pracy przedstawiono kierunki zagospodarowania doliny Mrogi i jej sąsiedztwa na przykładzie polityki przestrzennej gminy Brzeziny i gminy Głowno. Obie wytypowane do badań gminy są gminami wiejskimi, położonymi w bezpośrednim sąsiedztwie małego miasta, które obsługuje administracyjnie analizowane jednostki administracyjne – odpowiednio Brzeziny i Głowno. Niemniej jednak wybrane do analizy jednostki administracyjne prowadzą odmienną politykę przestrzenną.

Polityka przestrzenna wybranych gmin została zobrazowana w oparciu o analizę obowiązujących dokumentów planistycznych – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Do ukazania presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo, jakimi niewątpliwie są doliny rzeczne, posłużyły materiały własne autorki zebrane podczas przeprowadzania procedury planistycznej sporządzania i uchwalania SUiKZP.

Niezmiernie ważne okazały się wnioski złożone przez podmioty prywatne, postulujące o zmianę przeznaczenia terenu z funkcji terenów otwartych (niebudowlanych) w tereny inwestycyjne przeznaczone pod zabudowę.

Unikatowość dolin rzecznych przejawiająca się zróżnicowanymi walorami krajobrazowymi (duże zróżnicowanie wysokościowe i geomorfologiczne) oraz walorami przyrodniczymi (różnorodność zbiorowisk roślinnych, obecność naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych) uatrakcyjniają dolinę rzeczną dla chęci osadnictwa (Kijowski, Raczkowski 2007). Potwierdzeniem powyższego związku przyczynowo-skutkowego jest analiza wniosków podmiotów prywatnych w obrębie gmin wybranych do analizy.

Zarówno w gminie Brzeziny, jak i w gminie Głowno na etapie sporządzania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy wpłynęły wnioski osób prywatnych z prośbą o zmianę przeznaczenia terenów o dotychczasowej funkcji rolnej i leśnej, położonych w bezpośrednim sąsiedztwie Mrogi, na tereny o funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej lub rekreacji indywidualnej (letniskowej). Łącznie wnioski dotyczyły około 60 działek położonych w dolinie Mrogi. W wielu przypadkach wniosek wyrażał chęć przekształcania działki w teren budowlany, aż do samego koryta rzeki, zatem znaczącej fragmentaryzacji. Przyczyn takiego podejścia do kształtowania nowych form zagospodarowania przestrzennego doliny rzecznej należy szukać w pro-inwestycyjnej interpretacji prawa własności.

Wynikiem prowadzenia polityki przestrzennej, przekładającej się w dalszym procesie na obraz otaczającej nas przestrzeni, są wersje dokumentów planistycznych (SUiKZP, MPZP) uchwalane przez rady gmin. One to pokazują, w jakim stopniu udało się połączyć przyrodnicze i inwestycyjne walory dolin rzecznych, jak został ukształtowany zasięg przestrzenny małej doliny rzecznej (rys. 3 i 4).

Koncepcja polityki przestrzennej gminy Brzeziny przedstawiona w SUiKZP (rys. 3) zakłada rozwój terenów zainwestowanych oraz ochronę środowiska przyrodniczego gminy (wyznacza podstrefę ekosystemu obejmującą tereny lasów i dolin rzecznych). W wielu miejscach gminy, te tak sprzeczne kierunki zagospodarowania stanowią bezpośrednie sąsiedztwo, czego przykładem jest dolina Mrogi.

W obrębie gminy Brzeziny, Mroga przepływa przez siedem jednostek osadniczych. Obecne rozwiązania planistyczne zakładają rozwój funkcji zagrodowej, mieszkaniowej jednorodzinnej i rekreacji indywidualnej (letniskowej) w bezpośrednim sąsiedztwie doliny (wieś Gałkówek Kolonia, Tworzyjanki), a nawet samej rzeki (wieś Zalesie, Bronowice). Tendencja osadniczego zagospodarowania doliny wynika z ekspansji przestrzennej poszczególnych jednostek osadniczych, wręcz rozlewania się struktur zurbanizowanych. Istotnym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi funkcji budowlanej jest system dróg, który stwarza dogodne warunki dla powiększania powierzchni przeznaczanych pod funkcje budowlane.

Rys. 3. Fragment Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brzeziny dotyczący doliny rzeki Mrogi

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika nr 3 do uchwały XLIX/324/2014 Rady Gminy Brzeziny z dnia 14 listopada 2014 roku

Obecnie zwarta zabudowa wsi Gałkówek Kolonia i Zalesie znacznie ogranicza zasięg przestrzenny doliny rzeki Mrogi doprowadzając do znacznego jej przewężenia. Tendencje rozwojowe poszczególnych wsi wykazują dalszą presję inwestycyjną w dolinę. Potwierdziła to procedura planistyczna sporządzania SU-iKZP gminy, której ostatecznym wynikiem jest wyznaczenie nowych terenów do zainwestowania w dolinie Mrogi we wsi Bronowice. Dopuszczenie możliwości inwestycyjnych w bezpośrednim sąsiedztwie koryta rzeki z obu jej stron

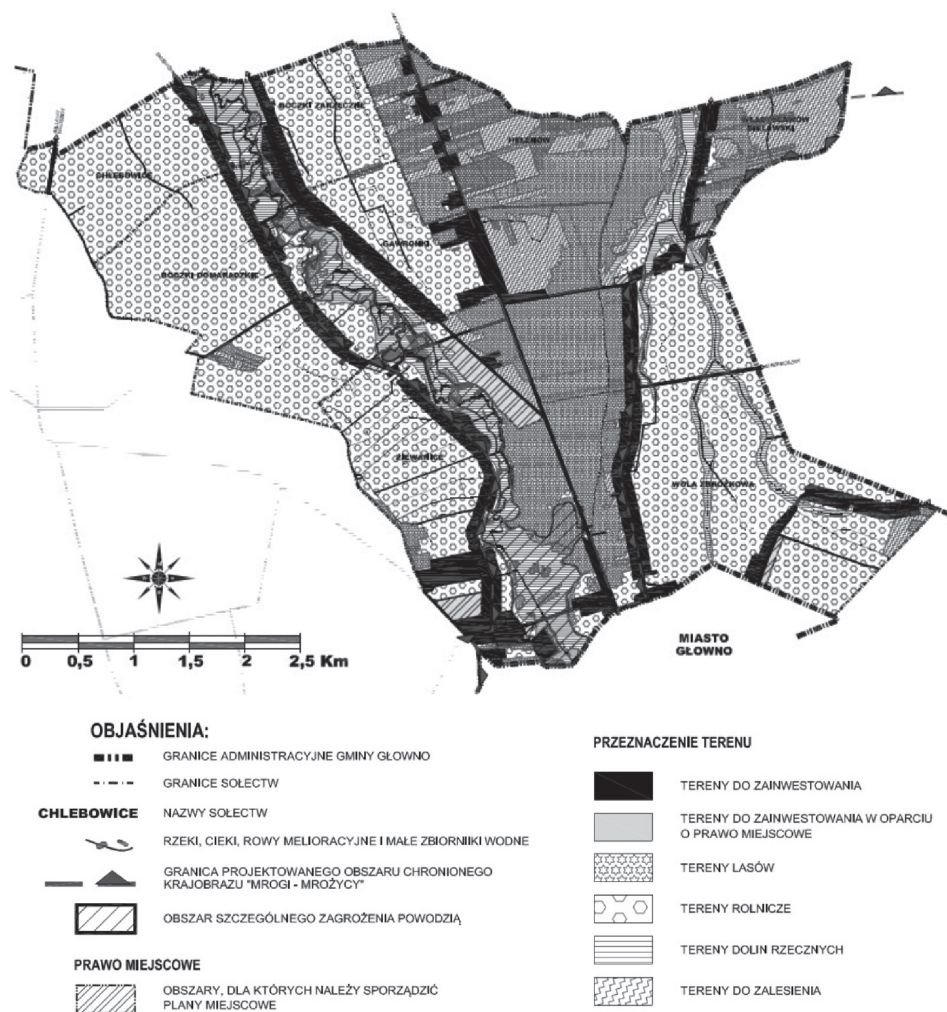
doprowadzi do nieodwracalnych przekształceń i zmian, które zagrożą istniejącym walorom przyrodniczym i krajobrazowym. Niepokój potęguje dodatkowo sposób realizacji planistycznej polityki przestrzennej w gminie Brzeziny. Jest ona prowadzona w oparciu o plany miejscowe sporządzane jedynie dla pasów terenu wyznaczonych wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych w poszczególnych wsiach gminy, które łącznie stanowią ok. 15% jej powierzchni. Na pozostałym obszarze gminy tereny przeznacza się do zabudowy oraz w oparciu o wydawanie decyzji o warunkach zabudowy, które traktują przestrzeń jedynie w sposób jednostkowy. Wspomniany wcześniej nowo wyznaczony teren inwestycyjny we wsi Bronowice nie został wskazany w SUiKZP do obowiązkowego sporządzenia planu miejscowego, który jest jedynym, skutecznym narzędziem ochrony przed nadmierną urbanizacją terenu. Wyznacza on bowiem wytyczne i zasady zabudowy i zagospodarowania terenu, które mogą mieć wymiar pro-środowiskowy.

Polityka przestrzenna gminy Głowno, mimo że jest prowadzona w inny sposób, również prowadzi do zawężania przestrzeni doliny Mrogi (rys. 4).

Koncepcja polityki przestrzennej gminy Głowno przedstawiona w SUiKZP w znaczącym stopniu jest obrazem prawa miejscowego obowiązującego dla obszaru całej gminy od 2004 roku. Anektuje ona wszystkie tereny przeznaczone do zainwestowania i dodatkowo wyznacza nowe. Chroni również środowisko przyrodnicze gminy poprzez wyznaczenie strefy ekosystemu obejmującej tereny lasów i dolin rzecznych. Miejscami jednak tereny z możliwością do zabudowy znacznie wkraczają w przestrzeń ekosystemu gminy. Zostanie to zobrazowane na przykładzie doliny Mrogi, która ma centralne położenie w obrębie gminnej przestrzeni.

Polityka planistyczna gminy zakłada rozwój funkcji zagrodowej, mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej wzdłuż dróg stanowiących ważne osie rozwoju funkcji budowlanej w poszczególnych jednostkach osadniczych. Dolina Mrogi na terenie gminy Głowno posiada bezpośrednie sąsiedztwo w postaci ciągów komunikacyjnych, które fragmentami wręcz ją ograniczają. To właśnie tereny komunikacyjne są bodźcem znaczącej presji inwestycyjnej przekładającej się na pasmowe rozlewanie się zabudowy i obustronną zabudowę dróg. Miejscami, ze względu na bliski przebieg ciągu komunikacyjnego względem rzeki, dochodzi do wkraczania zabudowy w dno doliny rzecznej. Taka sytuacja dotyczy wszystkich pięciu jednostek osadniczych, przez które przepływa Mroga.

Tendencje rozwojowe poszczególnych wsi wykazują dalszą presję inwestycyjną w dolinę. Potwierdza to polityka przestrzenna na terenie jednostki osadniczej Chlebowice i Boczki Domaradzkie, której wyrazem jest wyznaczenie terenów przeznaczonych pod funkcję mieszkaniową kosztem przestrzeni doliny rzeki Mrogi. Prawne zatwierdzenie ustaleń SUiKZP nastąpiło bardzo szybko i w ciągu dwóch lat teren bez możliwości inwestycyjnych przekształcił się w teren budowlany z możliwością realizacji zamierzeń inwestycyjnych w postaci zabudo-

Rys. 4. Fragment Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głowno dotyczący doliny rzeki Mrogi

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika nr 8 do uchwały XXX/131/12 Rady Gminy Głowno z dnia 28 grudnia 2012 roku

wy mieszkaniowej jednorodzinnej. Nastąpiła zmiana społecznego waloryzowania doliny Mrogi, co w konsekwencji doprowadziło do podjęcia sprzecznych decyzji w zakresie kierunków zagospodarowania – wyznaczenie terenów budowlanych w sąsiedztwie rzeki stwarzającej bardzo duże ryzyko powodziowe.

5. Podsumowanie

Aktualny stan przestrzeni jest rezultatem sposobu prowadzenia polityki przestrzennej. Największy wpływ na stan i jakość przestrzennego krajobrazu ma „lokalne (gminne) władztwo planistyczne”. Dlatego też tak niezmiernie ważna jest świadomość władz lokalnych, że przestrzeń i naturalny krajobraz jest dobrem ograniczonym wartym ochrony dla następnych pokoleń. Wysoka świadomość władz może stać się równocześnie bodźcem przyczynowo-skutkowym ochrony wielu elementów ekosystemu, w szczególności dolin rzecznych stanowiących ważne struktury przyrodnicze w przestrzeni.

Współcześnie można wyraźnie zaobserwować coraz większy popyt inwestycyjny na tereny cenne przyrodniczo. Wśród społeczeństwa rośnie zainteresowanie terenami otwartymi krajobrazowo. Przyroda stała się wyznacznikiem jakości życia (Tomczak, Sowa 2011). Stała się towarem i przedmiotem konsumpcji. Otwarte krajobrazowo obszary wiejskie przekształcają się w wielofunkcyjną przestrzeń konsumpcji, w której coraz większego znaczenia nabierają funkcje pozaprodukcyjne (głównie mieszkalnictwo, usługi turystyki i rekreacji) (Raszeja 2009). Przyczyn można upatrywać w prowadzonej lokalnej polityce przestrzennej, która często przedkłada dobro jednostki nad dobro ogółu, dobro publiczne. Akceptuje zamierzenia inwestycyjne, które z punktu widzenia przyrodniczego nie są właściwe (Tomczak, Sowa 2012).

„Gminne władztwo planistyczne” nie zawsze ma jednak możliwość zachowania w prowadzonej polityce przestrzennej nadrzędnej zasady, jaką jest zasada zrównoważonego rozwoju. Może to wynikać z niskiej wartości funkcjonalnej koncepcji zrównoważonego rozwoju wdrożonej w polski system prawny, jak też ze sprzecznych wizji wykorzystania otaczającej nas przestrzeni. Podczas przeprowadzania procedury planistycznej rodzi się wiele sytuacji konfliktowych, które można rozwiązać jedynie poprzez liczne dyskusje oraz w toku negocjacji, mających wymiar prawidłowo przeprowadzonej partycypacji społecznej (Pawłowska 2010). Niemniej jednak praktyka pokazuje, że komunikacja społeczna podczas procedury planistycznej często przyjmuje postać zwykłej kłótni, której ostatecznym wynikiem są pro-inwestycyjne, a nie pro-środowiskowe rozwiązania funkcjonalno-przestrzenne.

Pro-inwestycyjne podejście do kształtowania przestrzeni dolin rzecznych zagraża ich środowisku przyrodniczemu oraz bioróżnorodności. W konsekwencji prowadzi do wkraczania i niszczenia ostoi przyrodniczych, do fragmentaryzacji samej doliny.

Analizując politykę przestrzenną i kierunek zmian w strukturze przestrzennej wybranych jednostek administracyjnych można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Doliny rzeczne, bez względu na swoją rangę i zasięg, stanowią najcenniejsze ekosystemy w lokalnej przestrzeni. Ich atrakcyjność przyrodnicza bardzo często przekłada się na atrakcyjność inwestycyjną.

2. Mała dolina rzeczna, bez względu na położenie w przestrzeni gminy, stanowi duży magnes dla rozwoju funkcji pozaprzyrodniczych – głównie funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej i rekreacji indywidualnej (letniskowej).
3. Współczesna lokalna polityka przestrzenna często ma pro-inwestycyjne podejście do kształtowania zasięgu doliny rzecznej. Ma miejsce zawężanie przestrzeni doliny, a w dalszym następstwie do jej fragmentaryzacji.
4. Mała dolina rzeczna nie jest w stanie obronić się przed narastającą presją urbanistyczną. Polityka przestrzenna przedkładająca dobro jednostki nad dobro ogółu, dobro publiczne prowadzi do osadniczego zagospodarowania doliny, a w wielu przypadkach do wyznaczania sprzecznych kierunków w jej zagospodarowaniu.
5. Bodźcem przyczynowo-skutkowym dla ochrony małej doliny rzecznej może stać się wysoka świadomość władz lokalnych oraz prawidłowo przeprowadzona partycypacja społeczna podczas procedury planistycznej.

LITERATURA

- Affek A., 2013, *Propozycje wskaźników środowiskowych do oceny zagospodarowania i ład przestrzennego w gminach*, [w:] Śleszyński P. (red.), *Wskaźniki zagospodarowania i ład przestrzennego w gminach*, „Biuletyn KPZK PAN”, Warszawa, s. 51–86.
- Chmielewski J.M., 1996, *Teoria urbanistyki. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- Gawroński K., 2002, *Miejscowe planowanie przestrzenne jako narzędzie ochrony i kształtowania środowiska*, „Rocznik Ochrony Środowiska”, 4, s. 479–495.
- German K., 1998, *Konflikt funkcji przyrodniczych i antropogenicznych w dnach dolin*, [w:] Łuczyńska-Bruzda M. (red.), *Krajobraz dolin rzecznych po katastrofie*, Politechnika Krakowska, Kraków, s. 53–56.
- Kijowski A., Raczkowski W., 2007, *Przekształcenia sieci osadniczej dolin rzecznych w Wielkopolsce i ich rola w planowaniu przestrzennym*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG”, 7, s. 301–311.
- Mikołajczak A., Borowiak K. 2013, *Koncepcja zagospodarowania turystycznego obszaru parku pałacowego w Radojewie i jego okolic*, „Nauka Przyroda Technologie”, 7(2), #22, s. 1–10.
- Parysek J.J., 2006, *Wprowadzenie do gospodarki przestrzennej. Wybrane aspekty praktyczne*, Wydawnictwo UAM, Poznań.
- Pawłowska K. (red.), 2010, *Zanim wybuchnie konflikt. Idea i metody partycypacji społecznej w ochronie krajobrazu i kształtowaniu przestrzeni*, t. B, *Jak?*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków.
- Raszeja E., 2009, *Krajobraz wiejski – wartość czy towar? Problemy promocji, komodyfikacji i autentyczności w projektowaniu zagospodarowania turystycznego*, „Nauka Przyroda Technologie”, 3(1), #36, s. 1–9.
- Rozporządzenie nr 19 Wojewody Skierniewickiego z dnia 2 lipca 1997 roku w sprawie wyznaczenia Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Dolina Mrogi” w gminie Rogów i Brzeziny*, Dz. U. Województwa Skierniewickiego, nr 15, poz. 80.

- Rozporządzenie nr 36 Wojewody Skierniewickiego z dnia 28 lipca 1997 roku w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu*, Dz. U. Województwa Skierniewickiego, nr 18, poz. 113.
- Tołwiński T., 1963, *Zieleń w urbanistyce*, PWN, Warszawa.
- Tomczak A., Sowa D., 2011, *Ochrona przyrody jako wyznacznik kształtowania przestrzeni*, [w:] Górski M. (red.), *Prawo ochrony przyrody a wolność gospodarza*, Łódź-Poznań, s. 419–434.
- Tomczak A., Sowa D., 2012, *Praktyka kształtowania zabudowy mieszkaniowej na poziomie planowania miejscowego*, [w:] Dzieciuchowicz J., Groeger L. (red.), *Kształtowanie przestrzeni mieszkaniowej miast. Shaping the Urban Residential Area, „Space–Society–Economy”*, 11, Department of Spatial Economy and Spatial Planning, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 71–88.
- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku*, Dz. U., 2012, poz. 647 z późn. zm.).
- Wojciechowski H.K., 2000, *Człowiek i rzeka w układzie przyrodniczym i gospodarczym*, [w:] Kołtuniak T. (red.), *Rzeki – kultura, cywilizacja, historia*, t. 9, Katowice, s. 187–198.
- Załącznik nr 3 do uchwały XLIX/324/2014 Rady Gminy Brzeziny z dnia 14 listopada 2014 roku.
- Załącznik nr 8 do uchwały XXX/131/12 Rady Gminy Głowno z dnia 28 grudnia 2012 roku.

MINOR RIVER VALLEYS IN LOCAL SPATIAL POLICY – THE CASE OF THE MROGA RIVER

Abstract Irrespective of their rank and dimensions, river valleys are the most valuable ecosystems in a commune's space in terms of ecological connectivity with surrounding areas. They are evidence of the natural potential of the space, primarily for its biodiversity. At the same time they become attractive to potential investors – their natural assets attract housing construction. The aim of this paper is to present local spatial policy implemented in the areas of minor river valleys in the light of rising investment pressure. The problem is presented on the example of the Mroga river placed in two communes: Brzeziny and Głowno. Analyses of planning documents of the local level pictured the attraction of the space near small rivers and confirmed impossibility of protection of small river valleys from rising urban pressure. As a result of those processes, river valleys diminish and are fragmented (up to the river bed itself). Thus proper spatial policy taking into account the natural values of river valleys has to be implemented. It necessary to properly run local spatial policy, that takes the protection of river valleys into account is extremely difficult to carry out. Today, preserving the natural features of small river valleys becomes difficult or even impossible.

Key words Local spatial policy, space, small river, small river valley, spatial planning, local acts of law.

Mgr Dorota Sowa
Katedra Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej
Wydział Nauk Geograficznych, Uniwersytet Łódzki